

บทที่ 6

การสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัย เรื่อง การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การทอเสื่อกกของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื่อกก และการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) โดยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) และงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของชุมชนได้อย่างสมบูรณ์ และผลของการศึกษาดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกของชุมชน การดำเนินการวิจัยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดให้กลุ่ม ก คือ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับการปลูกต้นกก การทอเสื่อกก จำนวน 12 ครัวเรือน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ การอบรม สำหรับกลุ่ม ข เป็นครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านนาฝุ่น จำนวน 50 ครัวเรือน กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้แทนครัวเรือนละ 1 คน รวม 50 คน ศึกษาวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ จากนั้นจัดทำเป็นรายงานผลการศึกษานบนพื้นฐานทฤษฎีสังคมวิทยา ทฤษฎีระบบ สรุปผลการศึกษาความเป็นไปได้และศักยภาพของชุมชน หลังจากนั้นได้ดำเนินการใน **ขั้นตอนที่ 2** ของการวิจัย คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ประกอบการทอเสื่อกก ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการทอเสื่อกก และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน จำนวน 30 คน

6.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีนี้ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นส่วนเสริม มีดังนี้ คือ

6.1.1 การศึกษาสถานการณ์การทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา ทฤษฎีระบบ ลำดับขั้น R_1A (Research Activity) ถึงลำดับขั้น R_2O (Research Outcome) ซึ่งจะได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

จากการศึกษาสถานการณ์การ โดยการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 50 ครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 21 มีอายุระหว่าง 40-59 ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมาอายุ 20-39 ปี ร้อยละ 15 และอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 22 ตามลำดับ มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด ร้อยละ 64 รองลงมามัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 28 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 6 และไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 2 ทั้งนี้ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100 ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไปมากที่สุด ร้อยละ 92 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เกิด รองลงมา 0-5 ปี ร้อยละ 6 และ 11-15 ปี ร้อยละ 2 เป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่อาศัยจากการแต่งงานกับคนในหมู่บ้านนาฝุ่น ด้านการประกอบอาชีพทอเสื่อกก พบว่า เป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพทอเสื่อกกมาก่อนมากที่สุด ร้อยละ 88 และไม่เคยทอเสื่อกก ร้อยละ 12 ซึ่งส่วนใหญ่ปัจจุบันประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 58 รองลงมา รับจ้าง/ลูกจ้าง ร้อยละ 10 รับราชการ/วิสาหกิจ/พนักงาน ร้อยละ 8 และประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 2 ตามลำดับ มีรายได้จากการประกอบอาชีพของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 80 รองลงมา มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001-15,000 บาท และต่ำกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 8 สำหรับรายได้จากการทอเสื่อกกมากที่สุดอยู่ระหว่าง 5,000-6,000 บาทต่อปี ร้อยละ 8 รองลงมาคือ 8,000 บาท ร้อยละ 4 และอยู่ระหว่าง 7,000 – 70,000 บาท ร้อยละ 2 ตามลำดับ คนในชุมชนมีภาวะหนี้สินมากที่สุด ร้อยละ 73 ส่วนใหญ่เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านมากที่สุด ร้อยละ 52 รองลงมาเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตร ร้อยละ 40 กขคจ. ร้อยละ 26 ออมทรัพย์ ร้อยละ ร้อยละ 6 และเป็นหนี้นอกระบบ ร้อยละ 4 คนในชุมชนส่วนใหญ่ที่ที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด 40 ไร่ ร้อยละ 20 รองลงมา 30 ไร่ ร้อยละ 16 จำนวน 20 ไร่ ร้อยละ 10 และอยู่ระหว่าง 10 -30 ไร่ ร้อยละ 36 ระหว่าง 45-60 ไร่ ร้อยละ 10 และน้อยที่สุด คือ 1 ไร่ 10 ตารางวา ร้อยละ 2 และในจำนวนนี้มีที่ดินที่ปลูกต้นกกมากที่สุด คือ 2 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 4 รองลงมา จำนวน 5 ไร่ และ 10.10 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 2 ตามลำดับ มีผู้เช่าที่ดินจากผู้อื่นปลูกต้นกกจำนวน 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2 ผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับทอเสื่อกกมีการซื้อวัตถุดิบต้นกกจากแปลงคนอื่นปีละ 10,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 8 รองลงมา คือ 5,000 บาท และ 16,000 บาท ร้อยละ 2 ตามลำดับ

ด้านการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น พบว่า คนในชุมชนมีความพอใจในลวดลายเสื่อกกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมากที่สุด ร้อยละ 56 รองลงมาไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 8 ด้านวิธีการจำหน่ายเสื่อกกของชุมชนใช้วิธีขายปลีกมากที่สุด ร้อยละ 56 รองลงมา ขายส่ง ร้อยละ 34 ขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้าน ร้อยละ 18 และฝากขาย ร้อยละ 14 สำหรับตลาดหรือกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนนอกชุมชนมากที่สุด ร้อยละ 32 รองลงมาเป็นลูกค้าในจังหวัด ร้อยละ 4 และคนในชุมชนกับต่างจังหวัด ร้อยละ 2 ด้านจุดเด่นของผลิตภัณฑ์เสื่อกกนั้นคนในชุมชนเห็นว่าไม่มีจุดเด่นมากที่สุด ร้อยละ 36 และไม่มีความคิดเห็น ร้อยละ 64 ด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกคนในชุมชนเห็นว่าควรร่วมมือเป็นเครือข่าย ร้อยละ 38 รองลงมาไม่ควรร่วมมือ ร้อยละ 8 ตามลำดับ

ผลการศึกษาความคิดเห็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มการประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น พบว่า คนในชุมชนมีความภูมิใจที่ชุมชนได้มีการสืบทอดการทอเสื่อกกจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 100 ด้านลวดลายเสื่อกกที่ทอกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าลูกค้ำมีความชื่นชอบ ร้อยละ 49 และส่วนใหญ่เห็นว่าผลิตภัณฑ์เสื่อกกถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ร้อยละ 94 สำหรับการประกอบอาชีพทอเสื่อกกนั้น ความเห็นของคนในชุมชนถือว่าเป็นงานที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน ร้อยละ 100 และยังเห็นด้วยว่ารูปแบบเสื่อกกมีความหลากหลาย ซึ่งจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า ชาวบ้านมีความเห็นว่าการทอลายที่ปลายของเสื่อกกไม่ยึดรูปแบบ ใครจะใส่สีอะไรก็ได้ ใส่กี่เส้นก็ได้ เป็นอิสระในการใส่ลายของแต่ละคน ดังนั้น คนในชุมชนจึงมีความเห็นว่าลวดลายเสื่อกกของชุมชนนั้นมีความหลากหลาย ร้อยละ 100 ส่วนรูปแบบเสื่อกกมีความหลากหลาย คนในชุมชนเห็นด้วยร้อยละ 100 เนื่องจากการทอเสื่อกกมีด้วยกันหลายขนาด เช่น เสื่อ 5 คืบ เสื่อ 6 คืบ เสื่อ 7 คืบ เสื่อ 8 คืบ และเสื่อ 9 คืบ แต่ด้านประโยชน์ใช้สอยคือใช้เป็นเสื่อปูนอน หรือนั่งส่วนความเห็นด้านการนำเส้นกกมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ส่วนใหญ่เห็นด้วยร้อยละ 49 ด้านการนำเส้นกกเส้นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากเดิมที่มีการขายมัดค้ำ ก่าละ 20 บาท ชุมชนเห็นด้วยร้อยละ 100 และชุมชนเห็นด้วยในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการเชื่อมโยงกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากเส้นกกเส้นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม

สถานการณ์ปัจจุบันของการประกอบอาชีพทอเสื่อกกลดจำนวนน้อยลงไปมาก จากเดิมมีผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อกกร้อยละ 48 หรือ จำนวน 44 ครัวเรือน ปัจจุบันมีเหลือเพียง 12 ครัวเรือนเท่านั้น ด้านแรงงานการผลิต ชุมชนที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกกจะใช้แรงงานจากสมาชิกในครัวเรือน เนื่องจากการทอเสื่อกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจะเป็นก็ทอ 2 คน ส่วนใหญ่พ่อบ้านและแม่บ้านจะคู่กัน เมื่อเลิกจากการทำนา ส่วนลูก ๆ ให้ไปเรียนหนังสือ ในขณะเดียวกันก็สอนให้ช่วยทอเสื่อกด้วย ปัจจุบันหากครัวเรือนที่สมาชิกในบ้านไม่พอ เนื่องจากปรับเปลี่ยนอาชีพ จะใช้วิธีขอแรง ชาวบ้านเรียกว่า “คู่ทอ” ซึ่งมักจะเป็นคนบ้านใกล้เคียง หรือ ข้างบ้าน โดยเรียกว่าถือแรงกันครั้งละ 10 ผืน ปัจจุบันมีการพัฒนามาเป็นก็ทอคนเดียว ด้านวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต พบว่ามีครัวเรือนที่ปลูกต้นกกมากที่สุดคือ 10 ไร่ ในจำนวนนี้มีกรแบ่งที่ให้เช่าปลูก ราคาเช่า 1 งาน 700-1,000 บาท ค่าจ้างตัดต้นกกราคางานละ 150 บาท ใน 1 ปี จะมีการสำรองวัตถุดิบเพื่อใช้ในการทอเสื่อก 1 ปี จำนวน 3 งาน มูลค่าที่ซื้อต้นกกสด เป็นเงินประมาณ 7,800 บาท บางครัวเรือนลดจำนวนการปลูกลง เนื่องจากสมาชิกในบ้านเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น สำหรับด้านผลิตภัณฑ์เสื่อกก ผู้ที่ประกอบอาชีพทอเสื่อกก เมื่อตัดต้นกกสดมาแล้วจะมาคัดแยกเส้นกกเพื่อใช้ในการทอเสื่อกตามขนาด ได้แก่ 6 คืบ 7 คืบ 8 คืบ และ 9 คืบ สำหรับกกเส้นสั้นที่ไม่สามารถนำมาใช้ในการทอเสื่อกได้ ชาวบ้านจะมัดขาย ราคา ก่าละ 20 บาท กลุ่มลูกค้ำมีทั้งชุมชนใกล้เคียงและกลุ่มลูกค้ำจากจังหวัดจันทบุรีที่มาซื้อเพื่อนำไปใช้ทอเสื่อกสำหรับการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ ต่อ ไป สำหรับเสื่อกที่ชุมชนทอมีแบบเดียว คือ เสื่อนอน ใช้สิริธรรมชาติ และตกแต่งปลายเสื่อ

ด้วยกข้อมติเคมี ซึ่งการใส่สีนั้นแต่ละครัวเรือนสามารถใส่ได้ตามอิสระ เรียกว่าด้านหัว-ท้ายเสื้อ วิธีการให้เกิดลาย คือ การนับเส้น เช่น สีแดง 5 เส้น สีเขียว 3 เส้น สีเหลือง 3 เส้น หรือจะสลับสีก็ได้ เป็นต้น ด้านราคา เสื้อที่ทอเสร็จแล้ว ส่วนใหญ่จะมีผู้มารับซื้อถึงในหมู่บ้าน ราคาขายส่ง ได้แก่ เสื้อ 9 คืบ ราคา 140 บาท เสื้อ 8 คืบ ราคา 100 บาท เสื้อ 7 คืบ ราคา 80 บาท และเสื้อ 6 คืบ ราคา 60 บาท โดยที่ชุมชนมีช่องทางการจำหน่าย 2 แบบ คือ ส่งพ่อค้าคนกลางที่มารับถึงบ้านผู้ผลิต กับผู้ผลิตรวบรวมสินค้านำไปส่งขายที่อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่แบบแผนการทอเสื้อกขังยังเป็นการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง การผลิตถูกกำหนดโดยการใช้แรงงานตลอดปี และการตอบสนองการบริโภค การใช้แรงงานเป็นไปตามความเป็นไปได้ของทรัพยากร แรงงานการผลิตเป็นรากฐานการผลิตของครอบครัว ระบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบที่มีวิถีชีวิตของตัวเองซ่อนอยู่ จากระบบที่เป็นรากฐานดั้งเดิมมา มีกลไกการผลิตซ้ำของตัวเอง มีวิธีการแจกจ่ายทรัพยากรและมีวิถีชีวิตที่พัฒนามาอยู่แล้ว ลักษณะที่สำคัญคือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานคือสมาชิกภายในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป้าหมายของการผลิตคือ การดำรงอยู่และการรักษาตัวให้รอดของครอบครัวและชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ โดยการพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเอง และพึ่งกันเอง ในชุมชน การผลิตจึงมีลักษณะผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนและเพื่อขายให้ได้เงินมาซื้อสินค้าในการดำรงชีวิต มากกว่าการคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โต ร่ำรวย มีกำไรสูงสุด ครัวเรือนมีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็ก อิสระ ขายสินค้า ไม่ใช่ขายแรงงาน การขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงขึ้นคือ ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ เศรษฐกิจจึงฝังตัวอยู่ในสังคมและเป็นวัฒนธรรม

6.1.2 กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื้อก

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอเสื้อกขังโดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุดคือครอบครัวจะเป็นแหล่งความรู้ภายในบ้านสำคัญที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ส่วนผู้รับการถ่ายทอดได้แก่ บุตรหลาน ที่อยู่ในครอบครัวนี้ ถ้าพ่อแม่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการทอเสื้อ ลูกก็จะได้รับการถ่ายทอดการทอเสื้อ นอกจากนี้ยังเกิดจากการ การฝึกฝนด้วยตนเอง การที่บรรพบุรุษของตนเองทำอาชีพปลูกต้นกก และทอเสื้อกขังติดต่อกันมาช้านาน บุตรหลานที่อยู่ในครอบครัวเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดวิธีการปลูกและทอเสื้อมาจากบรรพบุรุษ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีความรู้ที่ได้จากแหล่งภายนอกชุมชน คือ หน่วยราชการ ได้นำวิทยากรมาสอนการแปรรูปเสื้อกขังเป็นผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อการพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชน กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรูปแบบของการถ่ายโอนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลกันอย่างเป็นธรรมชาติ (Tacit) ด้านปัจจัยภายนอก มีหน่วยงานภาครัฐภายในชุมชนท้องถิ่นนับว่ามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก

ในการที่ช่วยพัฒนาส่งเสริมอาชีพอันเป็นทุนทางสังคมให้กับชุมชนบ้านนาฝุ่น ได้แก่ หน่วยงานระดับอำเภอ ที่ได้เคยจัดอบรมให้ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์เลือกก ชุมชนจึงมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการพัฒนาความรู้ที่มาจากภายนอก (Explicit) เป็นการเชื่อมโยงความรู้จากภายในและภายนอก เพื่อการพัฒนาอาชีพให้คนในชุมชน

แนวคิดสังคมวิทยา เชื่อว่า มนุษย์มีรูปแบบพฤติกรรมความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ มีอาณาบริเวณ และมีการปรับตัวไปตามสภาพ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจตัวอย่างจากกลุ่มประชากร จำนวน 50 ครัวเรือน พบว่าแม้ประชากรในหมู่บ้านนาฝุ่นจะปรับเปลี่ยนอาชีพจากที่เคยทอเลือกกไปเป็นอาชีพอื่น ๆ มากที่สุดถึงร้อยละ 88 แต่เมื่อสำรวจอาชีพปัจจุบันพบว่าส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทำนามากถึงร้อยละ 58 ในสถานการณ์ปัจจุบันประชาชนหลายครัวเรือนยังคงมีภาวะหนี้สินคิดเป็น ร้อยละ 73 ส่วนใหญ่เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 52 รองลงมาเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตร ร้อยละ 40 กขคจ. ร้อยละ 26 ออมทรัพย์ ร้อยละ 6 และเป็นหนี้นอกระบบ ร้อยละ 4 อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ทักษะการปลูกกอกและการประกอบอาชีพทอเลือกกของคนในชุมชนที่ถูกปลูกฝังถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นรูปแบบของพฤติกรรม ระบบความคิด ความรู้ ความเชื่อ ที่ถูกจัดระเบียบไว้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา เป็นสื่อที่ก่อให้เกิดสำนึกและความภาคภูมิใจ ที่มีรากฐานมาจาก ภูมิปัญญาในครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของคนในชุมชน อีกทั้งในปัจจุบัน ครัวเรือนที่ยังประกอบอาชีพทอเลือกกมีจำนวนน้อยลง ส่งผลให้การทอเลือกกลายเป็นรายได้หลักอีกทางหนึ่งของครอบครัว เสื้อขายได้ราคาสูงกว่าในอดีต

6.1.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเลือกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น

หลังจากดำเนินการศึกษาริบทและสถานการณ์ปัจจุบันรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไขของชุมชนบ้านนาฝุ่นจนได้ข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว จึงได้มีการสนทนากลุ่มเพื่อการวางแผนสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเลือกก และได้ดำเนินการวิจัยตามแผนปฏิบัติการจนเสร็จสิ้นในการวิจัยและพัฒนาโดยทฤษฎีระบบลำดับขั้น D₂A (Development Activity) ถึงลำดับขั้น D₃O (Development Outcome) การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเลือกกขึ้นอยู่กับปัจจัยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ

1) ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ (1) โครงสร้างทางสังคม (Structure : S) ได้แก่ การจัดระเบียบชุมชนโดยธรรมชาติ มีที่ดินสำหรับการปลูกต้นกก มีระบบเครือข่ายที่ทำให้สามารถเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายได้ (2) ความสามารถของชุมชน (Abilities : A) คือ ชุมชนมี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ คนรุ่นเก่าที่มีความชำนาญ และเชี่ยวชาญ ในการกระบวนการทอเลือกก (3) มีทักษะ (Skill) เป็นทุนของชุมชน ลักษณะดังกล่าวเป็นวิถีชีวิตสังคม ที่สามารถส่งเสริมและพัฒนา บนพื้นฐานของภูมิปัญญา ผู้วิจัยได้นำปัจจัยภายในที่มีศักยภาพดังกล่าวนี้มาเป็นจุดแข็ง เพื่อการค้นหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการ

ประกอบอาชีพทอเสื่อเพื่อเศรษฐกิจชุมชนโดยใช้หลักการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทั้งชุมชนผู้วิจัยและหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้ชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนา (Community-based model)

2) บังคับภายนอกเป็นทุนทางสังคมที่เกื้อหนุนให้สามารถดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากเส้นกก เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนใช้หลักการมีส่วนร่วมและฉันทามติเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบนรากฐานของวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาและความเชี่ยวชาญอันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้นำบังคับภายในและบังคับภายนอกชุมชนดังกล่าว มาจัดกิจกรรมการพัฒนาโดยมีเป้าหมาย หลักการ และวิธีการ โดยยึด “คน” เป็นเป้าหมายของการพัฒนา แนวคิดหลักคือการพึ่งตนเองจากสภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ จากการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านและการประสานงานกับหน่วยงานราชการ ลงมือปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้แก่ วิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ระหว่างชาวบ้าน ผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ ร่วมมือกันปฏิบัติอย่างจริงจัง ใกล้ชิด เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและหน่วยงานภาครัฐส่งเสริมในส่วนที่ขาดเพื่อให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง

ผลการวิจัยและพัฒนาสรุปได้ดังนี้

1) ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่จากเส้นกก ผู้วิจัยได้นำผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อที่บ้านนาฝุ่นศึกษาดูงาน ณ วิสาหกิจชุมชนแปรรูปเสื่อกกบางพลวง ผลจากการศึกษาดูงานทำให้ผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อกกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการย้อมสีเส้นกก ช่องทางการจำหน่าย หลังการศึกษาดูงานสมาชิกได้หารือสรุปร่วมกันเป็นฉันทามติในการเข้าอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากเส้นกก ผู้วิจัยได้ร่วมกับเกษตรอำเภอบ้านสร้างจัดฝึกอบรม เรื่อง “การใช้เส้นกกมาทอเป็นผลิตภัณฑ์ตะกร้าและการย้อมสีกก ณ วิสาหกิจชุมชนบางพลวง ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีผู้เข้ารับการอบรมประกอบด้วยประชาชนที่สนใจจาก 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาฝุ่น บางเดชะ บางพลวง วัดโบสถ์ กระทุ่มแพ้ว จำนวน 30 คน ผลจากการดำเนินกิจกรรมพบว่า สามารถพัฒนาผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อกกให้ใช้เส้นกกขนาดสั้นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นตะกร้าเอนกประสงค์ขนาด 8 นิ้ว ขนาด 12 นิ้ว และแบบมีหู และไม่มีหู ผลิตภัณฑ์ใหม่มีข้อดีในการผลิต ดังนี้

(1) เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสานตะกร้ามีเพียงกรรไกรสำหรับตัดริมขอบตะกร้า และเข็มขนาดเข็มเย็บกระสอบสำหรับร้อยเส้นกกและสอดสลักไปมาเป็นลายอิสระเท่านั้น

(2) สถานที่ เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้สานตะกร้าทั้งหมดมีขนาดเล็กสามารถพกพาไปได้ ดังนั้นจึงไม่จำกัดสถานที่ ทำที่ไหนก็ได้

(3) เวลา สามารถทำเวลาไหนก็ได้ เช่น ออกไปดูนา เลี้ยงวัว ระหว่างดูโทรทัศน์ ดื่นเช้าก่อนออกไปทำภารกิจอื่น นอนไม่หลับ ก็สามารถทำได้ตลอดเวลาตามต้องการ

(4) ความสะดวก เนื่องจากวัสดุ อุปกรณ์ทั้งหมดมีน้ำหนักเบา ใหญ่โตมากไป สามารถพกพาได้โดยสะดวก

(5) ต้นทุน ผลិតภัณฑ์ตะกร้าเอนกประสงค์ไม่ต้องลงทุนมาก มีเพียงโครงอลูมิเนียมน้ำหนักเบา และเส้นกกที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว สำหรับกรรไกรและเข็มซื้อเพียงครั้งเดียวสามารถใช้ได้นาน เนื่องจากเป็นอุปกรณ์ที่มีความคงทน ดังนั้น กิจกรรมการสานตะกร้าจากเส้นกกจึงมีแนวโน้มของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

2) ได้กระบวนย่อยมเส้นกกด้วยเทคนิคใหม่ ๆ แบบถักเปีย การมัดหมี่ เพื่อให้ได้สีเส้นกกที่มีความทันสมัยมากขึ้น

3) ช่องทางการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ใหม่มีการสั่งซื้อจำนวนมาก เป็นที่ต้องการของลูกค้าโดยเฉพาะช่วงเทศกาลของขวัญต่าง ๆ สามารถขายได้ตลอดทั้งปี

4) การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

หลังการดำเนินการวิจัยและพัฒนา พบว่า กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่ออกเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น การที่ชุมชนสามารถพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้ความรู้จากการเยี่ยมชมให้เข้ายุคสมัยในปัจจุบัน ขยายช่องทางการจำหน่ายโดยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนแปรรูปเสื่ออกบางพลวงซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีชื่อเสียงและมีศักยภาพระดับประเทศ ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่ม มีการเชื่อมโยงกันได้ และมีพลังในระดับหนึ่งที่แสดงให้เห็นแนวโน้มของความเข้มแข็ง เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพของชุมชน อีกทั้งการส่งเสริมผลผลิตด้านภูมิปัญญาตามนโยบายของประเทศ ลงสู่จังหวัด อำเภอดำบล และชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสมลงตัวกับภาวะสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากผลของการพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าว ยังคงตั้งอยู่บนเงื่อนไขทางด้านความคิดพื้นฐานของชุมชนที่ยังเห็นว่าการทอเสื่ออกที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ชุมชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติจากความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความรู้สึกกังวลที่มีคนสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาน้อย แม้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ทั้งหมด ในมุมมองของชุมชน เห็นว่า การพัฒนาต่อไปนั้นยังคงต้องใช้การระดมทุน และความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐอยู่เพื่อช่วยในด้านการส่งเสริมอาชีพ จากผลการศึกษาวิจัย จะเห็นว่า การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่ออกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ้มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีที่มา มีปรากฏการณ์ มีกระบวนการและมีแบบแผนของการผลิต บนปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไข สรุปผลการวิจัยแสดงดังภาพที่ 17

จากภาพที่ 17 สรุปรูปแบบการดำเนินการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน บ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกรอบแนวคิด กรอบปฏิบัติการ ทฤษฎีสังคมวิทยา ทฤษฎีระบบ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย ในการพัฒนาได้เลือก กิจกรรมการปฏิบัติเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในการประกอบอาชีพทอเสื่ออกกของชุมชน ในแนวทางที่มีความ เป็นไปได้ ใช้ทุนน้อย ให้ประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนได้มากและต่อเนื่อง โดยนำปัจจัยที่มีอยู่แล้ว ในชุมชนมาเป็นทุนในการดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ มาเป็นสื่อกลางในการพัฒนา และนำปัจจัยภายในที่มีศักยภาพของชุมชนมาเป็นรากฐานของการพัฒนา (Community-based Model) ผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ส่งเสริม และ สนับสนุนให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ เป้าหมายของการพัฒนา คือ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาและวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเศรษฐกิจของชุมชนที่ดีขึ้น กิจกรรมการ แก้ปัญหาที่ดำเนินในแต่ละขั้นตอน เป็นการเพิ่มมูลค่าทางความคิดให้กับชุมชน ในด้านความมุ่งหวัง เพื่อความสำเร็จ ความรู้วิชาการที่ได้จากการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน พฤติกรรมที่ ปรับเปลี่ยนจากเดิมไปในทิศทางของการพัฒนา โดยใช้แหล่งสถานที่จริงทั้งภายในชุมชนและภายนอก ชุมชนเป็นที่ประชุม ระดมความคิด แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และใช้หลักฉันทามติ ในการจัดกิจกรรม เพื่อการพัฒนาจนบรรลุเป้าหมาย แนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากเส้นกกในการสร้าง เศรษฐกิจของชุมชนได้บรรลุวัตถุประสงค์และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนได้ต่อไป

หลังการดำเนินการวิจัยและพัฒนา พบว่า กลุ่มผู้ประกอบอาชีพทอเสื่ออกก เปลี่ยนแปลงไป ในทางดีขึ้น การที่ชุมชนสามารถพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้ความรู้จากการข้อมู สักกให้เข้ายุคสมัยในปัจจุบัน ขยายช่องทางจำหน่ายโดยการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชน แปรรูปเสื่ออกกบางพลวงซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน มีชื่อเสียงและมีศักยภาพระดับประเทศ ส่งผลให้ ชุมชนมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่ม มีการเชื่อมโยงกันได้และมีพลังในระดับหนึ่ง ที่แสดง ให้เห็นแนวโน้มของความเข้มแข็ง เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพของชุมชน อีกทั้ง การส่งเสริมผลผลิตด้านภูมิปัญญาตามนโยบายของประเทศ ลงสู่จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน ส่งผล ให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสมลงตัวกับภาวะสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากผลของการพัฒนาการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าว ยังคงตั้งอยู่บนเงื่อนไขทางด้านความคิดพื้นฐานของชุมชนที่ยังเห็นว่าการทอเสื่ออกกที่ได้สืบทอดมาจาก บรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ชุมชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติจากความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความรู้สึกกังวลที่มีคน สืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาน้อย แม้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปได้ ทั้งหมด ในมุมมองของชุมชน เห็นว่า การพัฒนาต่อไปนั้นยังคงต้องใช้การระดมทุน และความ ช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐอยู่เพื่อช่วยในด้านการส่งเสริมอาชีพ จากผลการศึกษาวิจัย จะเห็นว่า การ การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่ออกกเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้าน

สร้าง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีที่มา มีปรากฏการณ์ มีกระบวนการและมีแบบแผนของการผลิต บนปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไขของชุมชน

6.2 อภิปรายผล

ผลการศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกกเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของบ้านนาฝุ่น ตำบลกระทุ่มแพ้ว อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีนี้ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

6.2.1 สถานการณ์การทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่น พบว่า สถานการณ์ปัจจุบันผู้ประกอบอาชีพทอเสื่อกกของชุมชนบ้านนาฝุ่นได้ลดจำนวนน้อยลงไปจากอดีตมากเหลือเพียง 12 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 50 ครัวเรือน มีรายได้จากการประกอบอาชีพของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด 5,001-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 80 ด้านภาวะหนี้สิน พบว่า คนในชุมชนมีภาวะหนี้สินมากที่สุดถึงร้อยละ 73 ส่วนใหญ่เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านมากที่สุด ร้อยละ 52 คนในชุมชนส่วนใหญ่ที่ที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด 40 ไร่ ร้อยละ 20 ในจำนวนนี้มีที่ดินที่ปลูกต้นกกมากที่สุด คือ 2 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 4 รองลงมา จำนวน 5 ไร่ ด้านวิธีการจำหน่ายเสื่อกกของชุมชนใช้วิธีขายปลีกมากที่สุด ร้อยละ 56 ขายส่ง ร้อยละ 34 ขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้านร้อยละ 18 สำหรับตลาดหรือกลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนนอกชุมชนมากที่สุด ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่แบบแผนการทอเสื่อกกยังเป็นการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองและพึ่งกันเอง การผลิตถูกกำหนดโดยการใช้แรงงานตลอดปีและการตอบสนองการบริโภค การใช้แรงงานเป็นไปตามความเป็นไปได้ของทรัพยากร แรงงานซึ่งเป็นรากฐานการผลิตคือสมาชิกภายในครอบครัว การผลิตจึงมีลักษณะผลิตเพื่อขายให้ได้เงินมาซื้อสินค้าในการดำรงชีวิต มากกว่าการคิดขยายการผลิตให้ใหญ่โต ร่ำรวย มีกำไรสูงสุด เศรษฐกิจจึงฝังตัวอยู่ใน ชุมชน

6.2.2 กระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ของการประกอบอาชีพทอเสื่อกก

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอเสื่อกก โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุดคือครอบครัวจะเป็นแหล่งความรู้ภายในบ้านสำคัญที่ใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีความรู้ที่ได้จากแหล่งภายนอกชุมชน คือ หน่วยราชการ ได้นำวิทยากรมาสอนการแปรรูปเสื่อกกเป็นผลิตภัณฑ์อื่นเพื่อการพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชน กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรูปแบบของการถ่ายโอนองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลกันอย่างเป็นธรรมชาติ (Tacit) และการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการพัฒนาความรู้ที่มาจากภายนอก (Explicit) เป็นการเชื่อมโยงความรู้จากภายในและภายนอกเพื่อการพัฒนาอาชีพให้คนในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนมีปัจจัยภายในที่สำคัญได้แก่คนในชุมชนบ้านนาฝุ่นมีผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการ

ปลูกกอก ทอเสื่อกอก มีทรัพยากรและพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปลูกต้นกอก มีกลุ่มเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์สนิทสนมใกล้ชิดกัน และมีทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ มีทักษะ (skills) และความสามารถ ในการผลิตการทอเสื่อกอกมาช้านาน ด้านปัจจัยภายนอกมีหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด อำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน ให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งบริเวณโดยรอบพื้นที่ยังมีชุมชนที่ประกอบอาชีพปลูกกอกถึงประมาณ 350 มีหมู่บ้านที่ทอเสื่อกอก และแปรรูปผลิตภัณฑ์กอกที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ดังนั้น ปัจจัยภายนอก หรือ ทุนทางสังคม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีส่วนช่วยในการสนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้การ ประกอบอาชีพทอเสื่อกอกของชุมชนได้มีการฟื้นตัว และมีการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะได้ดำเนินการมาแล้วระยะหนึ่ง แต่ก็พบว่าการที่ภาครัฐได้เข้าไปพัฒนาบางส่วนโดยการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ แต่การดำเนินการไม่ได้ผลอันเนื่องมาจากกลุ่มไม่มีผู้นำด้วยการดำเนินงานไม่ได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงมาก่อน จึงไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือสามารถแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนได้อย่างตามความต้องการของชุมชน

6.2.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มการทอเสื่อกอกของชุมชนบ้านนาฝุ่น

หลังจากดำเนินการศึกษาบริบทและสถานการณ์ปัจจุบันรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไขของชุมชนบ้านนาฝุ่นจนได้ข้อมูลเชิงประจักษ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำปัจจัยภายในชุมชนอันเป็นจุดแข็ง ได้แก่ (1) โครงสร้างทางสังคม (Structure : S) (2) ความสามารถของชุมชน (Abilities : A) คือ ชุมชนมี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ คนรุ่นเก่าที่มีความชำนาญ และเชี่ยวชาญ ในการกระบวนการทอเสื่อกอก (4) ทักษะ (Skill) เป็นทุนของชุมชน ผู้วิจัยได้นำปัจจัยภายในที่มีศักยภาพดังกล่าวนี้มาเป็นจุดแข็งในการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการประกอบอาชีพทอเสื่อเพื่อเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้หลักการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทั้งชุมชนผู้วิจัยและหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้ชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนา (Community-based model) และใช้ปัจจัยภายนอกเป็นส่วนเสริม ได้แก่ วิสาหกิจแปรรูปเสื่อกอกบางพลวง หน่วยงานภาครัฐ ชุมชนหมู่บ้าน โดยรอบที่ประกอบอาชีพปลูกกอก ทอเสื่อกอก หลังเสร็จสิ้นการวิจัยและพัฒนา ชุมชนบ้านนาฝุ่นได้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรม สามารถสานตะกร้าเอนกประสงค์จากเส้นกกที่ไม่สามารถนำมาใช้ในการทอเสื่อได้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของชุมชน เรียนรู้เทคนิคการย้อมสีกกแบบถักเปีย และการมัดหมี่ เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทั้งเครือข่ายที่อยู่โดยรอบชุมชน และวิสาหกิจชุมชน เพิ่มช่องทางการจำหน่าย ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ลงตัวกับภาวะสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเส้นกกที่ขายได้มัดละ 20 บาท เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ตั้งแต่ราคา 100-200 บาท สามารถสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้แก่ครัวเรือนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกษิณี ผลประพฤติและคณะ (2547 : บทคัดย่อ)

ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เปลือกกิ้งหรีดมาตรฐานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บางสระเก้า จังหวัดจันทบุรี” โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการวิจัยพบว่า เพื่อเสริมจูงใจ การวิจัยแล้วกลุ่มได้ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่สามารถสร้างชื่อเสียงและสร้างเศรษฐกิจ ของชุมชนได้เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของอนงค์ อัมพรายนันและคณะ (2547 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์เปลือก ตำบลท่าฉนวน อำเภอโมรเมย์ จังหวัดชัยนาท” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบท ภูมิปัญญาในการผลิตเปลือก และ พัฒนาผลิตภัณฑ์ ลวดลาย การแปรรูป การตลาดและสืบทอดภูมิปัญญา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทอเปลือก ได้ลวดลายใหม่ ๆ จากเทคนิคการมัดย้อม ลวดลายมัดหมี่ ผสมกับลายดั้งเดิมของบ้านท่าฉนวนมากกว่า 10 ลาย ได้รับความสนใจสามารถขายได้ราคาสูงกว่าปกติ และกำลังพัฒนาต่อไปมีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ไปยังชาวบ้านหมู่ที่ 6 ด้วย และงานวิจัยของนุชนาถ ชีวะวุฒานนท์และคณะ. (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์จาก

“กก” กรณีศึกษากลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้น เครือข่ายการเรียนรู้และช่องทางการตลาด เพื่อสร้างความยั่งยืนและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเพิ่มขึ้น ด้านความสำคัญในการสร้างเครือข่ายมี ความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิพัฒน์ สมใจและคณะ (2540 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อพัฒนาความเข้มแข็ง ของธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากต้นกก กรณีศึกษา บ้านหนองเกาะน้อย ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่ากลุ่มยังขาดการเป็นเครือข่ายกับกลุ่ม ผู้ผลิตอื่นเพื่อพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

6.3.1.1 ผู้ประกอบอาชีพทอเปลือกควรให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจ การต่อรอง และสามารถประสานความช่วยเหลือในด้านการระดมทุนจากหน่วยงานภาครัฐในการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้

6.3.1.2 สมาชิกควรตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ การฝึกฝนและพัฒนาคุณภาพฝีมือของตนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

6.3.1.3 ผู้ประกอบอาชีพทอเปลือกควรได้ค้นหาผู้นำเพื่อรวมกันเป็นกลุ่มในการจัดหา แหล่งทุนเพิ่มเติมจากภายนอก เพื่อพัฒนาศักยภาพในการผลิตและพัฒนาขีดความสามารถในการ แข่งขันทางการตลาด

6.3.1.4 กลุ่มควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น เพื่อการสนับสนุนให้มีการเพิ่มพื้นที่ปลูกกอก และสนับสนุนให้มีการปลูกด้วยวิธีธรรมชาติเพื่อลดต้นทุนการผลิตและลดการใช้สารเคมีซึ่งมีผลต่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

6.3.1.5 ควรประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายผู้ทอเสื่ออื่น ๆ ในการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ส่งเสริมอาชีพการทอเสื่ออย่างต่อเนื่อง

6.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.3.2.1 ภาครัฐควรร่วมมือกันฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มผู้ทอเสื่อในภูมิภาคต่างๆของไทยทุกประเภท ทำการศึกษารวบรวม แบ่งกลุ่ม จัดทำทำเนียบผู้ผลิต แหล่งวัตถุดิบ พื้นที่การเพาะปลูกที่มีในประเทศ การจัดหน่วยงานให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อ โดยเน้นการนำเสื่อกมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย มีตราสัญลักษณ์ที่มีชื่อเสียงรับรองและการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มจากเสื่อกให้เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเสื่อก

6.3.2.2 ภาครัฐจึงควรเป็นผู้สนับสนุนชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งในเครือข่ายอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพภายในชุมชน เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกชุมชน และตลาดภายนอก ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชน ให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเองและสังคมภายนอกเพื่อปรับวิถีชีวิตของตนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมภาครัฐ ควรส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาโดยใช้สื่อสารมวลชนที่หลากหลายเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ย้อนกลับสู่ชุมชน

6.3.2.3 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรเร่งพัฒนาผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อที่ยังไม่เข้มแข็งให้สามารถรวมกลุ่มได้อย่างจริงจัง ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและให้ทุนแก่เกษตรกรให้เกิดการพัฒนาอาชีพอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านพัฒนาวัตถุดิบ เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ พัฒนาคุณภาพ ส่งเสริมการสร้างร่วมมือแบบเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งในเครือข่ายอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพภายในชุมชน เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกชุมชน และตลาดภายนอก ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชน ให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเองและสังคมภายนอกเพื่อปรับวิถีชีวิตของตนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมภาครัฐ ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น การตามความต้องการของตลาด เพื่อให้ชาวบ้านและเกษตรกรได้ตระหนักและถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ มีการเรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ เพื่อ แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

6.3.2.4 ควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เผยแพร่และส่งเสริมภูมิปัญญาการทอเสื่อของไทย โดยเน้นให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นไทย และให้มีความสนุกสนาน สลับซับซ้อนของเนื้อหาหลักสูตรตามความเกี่ยวข้องในศาสตร์และระดับของผู้เรียน

6.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

6.3.3.1 ด้านวัตถุดิบ ควรหาแนวทางวิจัยและพัฒนาคุณภาพของเส้นกกให้มีความเหนียวแน่นทนทานมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการสร้างอุปกรณ์ เครื่องมือที่ช่วยทุ่นแรง เช่น เครื่องจักกก การย้อมสีกก เครื่องอบแห้งเส้นกก เพื่อสามารถขยายฐานการผลิตและขยายการตลาดได้เพิ่มขึ้น

6.3.3.2 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ควรมีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

6.3.3.3 ด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ ควรมีการศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์จากเส้นกกให้มีรูปแบบที่หลากหลายแปลกใหม่ มีประโยชน์ใช้สอยได้มากขึ้น ขยายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

6.3.3.4 ด้านผู้บริโภค ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลของผู้บริโภค โดยเฉพาะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ที่ครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้บริโภควัยผู้ใหญ่ วัยรุ่น และชาวต่างประเทศ

6.3.3.5 ด้านการตลาด ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางส่งเสริมการตลาดของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทอเสื่อ กกให้แพร่ขยายไปยังกลุ่มเป้าหมายใหม่ๆ ให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย